

בענין משיח ונבואה

גיל סטודנט

א. פסק דין תמוה

ראה ראיתי פסק דין שנתפרסם לפני כמה שנים ונחתם ע"י כמה וכמה רבנים ודיינים חשובים. אלא שראיתי הרבה גדולי תורה נוהגים בפרהסיא שלא כפסק דין הנ"ל בלי נתינת טעם וברור הוא כשמש בצהרים שכבוד תורת רבינו הרה"ג ר' אלעזר מנחם מן שך זצ"ל לא ניחא ליה בפסק דין הנ"ל. ולפי שראיתי ושמעתי שאינם מקפידים חפשי הסבר בכתב ויגעתי ולא מצאתי. וראיתי שמקום הניחו לי רבותי להתגדר בה ולפיכך אע"פ שאני קל בדעת ועני ממעש ראיתי שיש תועלת להעלות לפני כת הלומדים איזה הרהורי דברים שעלו במחשבתי בנדון זה. ולא באתי חלילה לפסוק הלכה אלא להעמיד את מאי דעמא דבר.

הנה הפסק יצא בחתימות מאה וחמישים רבנים ובכללם הרב יצחק הכהן הענדל ראב"ד דמונטריאל והרב גדליה אקסלרוד אב"ד דחיפה. וז"ל פסק הדין:

כבוד קדושת אדמו"ר מליובאוויטש בשיחת קודש שופטים ה'תנש"א קובע קביעה הלכה למעשה שיש לדורנו זה נביא וחייבים לשמוע בקולו וכפי שפסק ברמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז.

וזה לשונו הקדוש: . . . צריכים לפרסם לכל אנשי הדור, שזכינו שהקב"ה בחר ומינה בעל בחירה, שמצד עצמו הוא שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהי' ה"שופטיך" וה"יועציך" ונביא הדור, שיורה הוראות ויתן עצות בנוגע לעבודת כל בני ישראל. . . עד הנבואה העיקרית - הנבואה ש"לאלתר לגאולה" ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא". עכ"ל הנ"ל.

בשיחת קודש פר' וירא ה'תשנ"ב אומר כ"ק אדמו"ר: . . . בימינו אלו נתבטלו כל המניעות והעיכובים וכו', וכיון שכן, ישנה (לא רק המציאות דמשיח אלא) גם ההתגלות דמשיח ועכשיו צריכים רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש עכ"ל.

בשיחת קודש פר' משפטים ה'תשנ"ב אומר כ"ק אדמו"ר: . . . וכן הפסק דין של הרבנים ומורי הוראה בישראל שהגיע זמן הגאולה. "יעמוד מלך מבית דוד וכו', בחזקת שהוא משיח", ועוד הוסיף על פס"ד הנ"ל את המילים: ועד להמעמד ומצב ד"הרי זה משיח בודאי", ובשיחה זו רמז הרבי בצורה ברורה על היותו מלך המשיח.

הרינו קובעים בזה פסק הלכה על-פי תורתנו הקדושה - מבוסס על ההלכה שברמב"ם פרק ז' הלכות יסודי התורה הלכה א', פרק ט' הלכה ב' ופרק י' הלכה א' - שכבוד קדושת אדמו"ר מלך המשיח יש לו דין נביא ומפורש בשיחותיו הקדושות שמרמז על עצמו שהוא נביא [ומובן משיחותיו הקדושות שהוא מלך המשיח, וכן עודד שירת "יחי אדמו"ר מלך המשיח לעולם ועד"], וכבר אמר לעיני כל ישראל ולעיני כל העולם דברים העתידים להיות ובאו דבריו ונתקיימו במילואם ב'מלחמת ששת הימים' וב'מלחמת המפרץ' ועוד ועוד.

ועל כן מחוייבים אנו לשמוע לכל אשר יאמרו לנו מגדר לשמוע לדברי הנביא, ובכלל זה - שהוא מלך המשיח ויתגלה אלינו מיד ממש.

עכ"ל פסק הדין ולא הוספתי בו אפילו הדגשה. ולפס"ד זה נחתמו מאה וחמישים רבנים חשובים ובכללם דיינים ותלמידי חכמים מפורסמים.

והנה דבר זה נוגע למצות עשה דאורייתא ואין לזלזל חלילה על שום מצוה ובפרט בענין הנביאות. שהרי הרמב"ם מונה את אמונה בנביאות בכלל הי"ג עיקרים ואם חולקים על דברי נביא א' למה לא יחלוקו על דברי כל הנביאים. אלא שיש לפקפק בכמה דברים בפס"ד הנ"ל. הנה העלו שהאדמו"ר

מליובאוויטש זצ"ל היה נביא והוכיחו את זה משני דברים. חדא מפני שכבוד קדשו רמז בשיחותיו שהוא נביא ועוד מפני שהגיד עתידות ונתקיימו. מתוך זה הסיקו שהוא נביא וחייבים אנו לקיים בו דברי הכתוב "אליו תשמעון". והנה האדמו"ר זצ"ל רמז שהוא מלך המשיח ומתוך שהוא נביא חייב כל חד וחד מישראל להאמין שהוא המשיח שהבטיחה התורה ולקבלו.

ב. נבואה בחוץ לארץ

הנה פסק דין הנ"ל תמוה מכמה וכמה טעמים וכמו שיתבאר בעה"י. ותחילה הרי הלכה מורוחת היא שאין נבואה בחוצה לארץ. כן מבואר בספרי פ' שופטים סי' לב וז"ל מקרבך ולא מחו"ל ע"כ וכן במכילתא ריש פ' בא וז"ל ועד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה א"י יצאו כל הארצות ע"כ וכן הוא בתנחומא בא סי' ה. וכן מבואר ביונה שיצא מארץ ישראל וברח תרשישה ופרשיי ביונה פ"א פס' ג וז"ל אמר אברח לי אל היס שאין השכינה שורה בחוצה לארץ עכ"ל. ועיין בילקוט שמעוני ורד"ק שם ובאמונות ודעות לרס"ג מ"ג סו"פ ה. ומעשה שהיה ובא לפני הרשב"א שאיש א' בספרד אמר שהוא נביא והשיב הרשב"א (ח"א סי' תקמח) הלכה למעשה וז"ל ועוד שכל זה הפך מן הקבלה מפי חכמי האמת שאין הנבואה שורה בחוצה לארץ. ואיך נאמין במה שסותר מה שנודע לחכמי ישראל מפי הנביאים וכו' עכ"ל.

והנה ידוע שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל לא עלה לארץ ישראל אפילו פעם אחת וא"כ א"א שהיה נביא וכמו שנתבאר וכמו שפסק הרשב"א.

ג. בחינת הנביא

ועוד לא לכל אשר יאמר נביא אנכי שומעין לו אלא דוקא מי שמוחזק כנביא כהלכה וכמו שמבואר בסנהדרין פט ע"ב וז"ל המוותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש דיהב ליה אות והא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש היכא דמוחזק שאני ע"כ. ומבואר שיש ב' דרכים להיות נביא שאליו מחוייבין העם לשמוע - להוכיח את עצמו ע"י אות או להיות מוחזק. ואיש אשר לא יקיים אפילו א' מאלו אין חיוב לשמוע אליו. אלא שנחלקו הראשונים בפרטי דינים אלו.

הדרך הב' דהיינו להיות מוחזק הכונה היא שאין נביא צריך להוכיח שהוא נביא אמת כל פעם שמנבא אלא אחר שהוא מוכיח פעם א' שהוא נביא אשר שלחו ה' הרי הוא מוחזק בזה. ונכלל בדין המוחזק הוא מי שמעיד לו נביא מוחזק שהוא ג"כ נביא. מתוך שנביא מוחזק מעיד לו הנביא החדש ג"כ נעשה מוחזק. וז"ל הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"י ה"ה נביא שהעיד לו נביא הרי הוא בחזקת נביא ואין זה השני צריך חקירה עכ"ל ועיין בספר מחזה עליון להר"י יצחק סענדר פ"ב סי' ו שמביא מקור לזה מהירושלמי סנהדרין פ"א ה"ו עיי"ש.

אלא בדרך הא' דהיינו ע"י אות נחלקו הראשונים. הרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"י ה"א אומר וז"ל כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכת השם וכו' אין אומרין לו קרע לנו היס או החיה מת וכיוצא באלו ואחר כך נאמין בך. אלא אומרים לו אם נביא אתה אמור דברים העתידים להיות והוא אומר ואנו מחכים לראות היבואו דבריו אם לא יבואו. ואפילו נפל דבר קטן בידוע שהוא נביא שקר ואם באו דבריו כולם יהיה בעינינו נאמן. ובדקין אותו פעמים הרבה אם נמצאו דבריו נאמנים כולן הרי זה נביא אמת וכו' עכ"ל. כלומר שהאות אינו דבר למעלה מן הטבע שצריך הנביא לעשות אלא נבואה שבה בודקין את הנביא. ורק אחר כמה אותות דהיינו נבואות על העתיד שמתקיימות במילואן רק אז הנביא נעשה מוחזק בנבואתו.

הרמב"ם מבאר את זה יותר בהקדמה לפירושו על המשנה (מהד' הר"י קאפח עמ' ה-ו) וז"ל ואומר שהמנחשים והחוזים בכוכבים והמכשפים וכל אנשי אותו הסוד מגידים עתידות אבל מקצתם מתקיימים ומקצתם מכזבים בהחלט וכו' יתרונו של זה על זה ששקרי האחד פחותים משקרי זולתו אבל שיצדק בכל הפרטים הרי זה מוכחש וכו' ואין כן הבטחות הנביא אלא יצדקו עד סופם ולא יפול מהם דבר לא קטן ולא גדול לעולמי עד בכל מה שמודיעים בשם ה'. ולכן אם נפל משהו מדבריו ידענו ששקר דבר וכו' אם נתנבא ברעות לבני אדם שנתחייבו בכך וכו' ולא נתקיים שום דבר מזה אלא נמחל להם ועבר מצבם בשלום לא יתברר בזה כזבו של הנביא וכו' כי ה' יתעלה ויתרומם ניחם על הרעה וכו'.

אבל אם הבטיח שטובות תבואנה בזמן מסויים כגון שיאמר ששלום יהיה בשנה זו והיתה מלחמה וכו' הרי זה נביא שקר ונתברר שטענתו שוא ושקר וכו' אבל מה שפחד יעקב אחרי שהבטיחו ה' בטוב וכו' והוא אמרם קסבר שמא יגרום החטא משמע מזה שאפשר שיבטיח ה' טובה ויכריעו העונות ולא יתקיים אותו הטוב. דע שאין זאת אלא במה שבין ה' לנביא אבל חלילה שיאמר ה' לנביא להבטיח לבני אדם טובה בסתם ולא תתקיים אותה הבטחה לא יתכן דבר זה לפי שלא היה נשאר לנו במה לאמת את הנבואה וכו' עכ"ל.

כלומר שיש ג' מיני נבואות - נבואה לרבים לטובה, נבואה לרבים לרעה, ונבואה ליחיד. לפי הרמב"ם הנביא רק נבחן ע"י נבואה לרבים לטובה כי אפשר ששאר הנבואות לא יתקיימו אם יגרום החטא או יחזרו בתשובה עיי"ש.

הר' חסדאי קרשקש בספרו אור ה' ח"ב מ"ד פ"ב מסביר את כל הפרשה בב' דרכים. הדרך הב' שלו דומה במסקנה לדעת הרמב"ם עיי"ש ולפי הדרך הא' שלו נביא יכול להבחין בכל נבואה לרבים בין לטובה בין לרעה ובתנאי שהנביא יתנבא בתורת בחינה. שכל נבואה יכולה להשתנות אבל אם היא בתורת בחינה אינה משתנית עיי"ש.

הר' יצחק אברבנאל בפירושו לפר' שופטים (ח"ג עמ' קפא ואילך) מחלק בין ג' מיני מעשה הנביא - עשיית אות דהיינו שינוי מן הטבע, הגדת עתידות שאין בהם טוב ורע, והגדת היעודים הטובים והרעים. דוקא במין הג' אין נביא נבחן כי אפשר להשתנות אבל ע"י שינוי הטבע והגדת עתידות הנביא נבחן. וכעין זה כתבו הרס"ג באמונות ודעות מ"ד פ"ד והר"ן בדרשותיו דרוש יא' (מהד' פלדמן עמ' רו ואילך) שהנביא נבחן ע"י אות דהיינו שינוי הטבע.

האברבנאל (שם עמ' קעז-ח) עוד אומר באופן אחר שבכלל אין נביא נבחן אא"כ הוא מוכחש ע"י נביא אחר. ואם ב' נביאים מכחישים זה את זה מי שיתקיים נבואתו הוא נביא האמת. וכ"כ העקידת יצחק שם עיי"ש. ובמק"א הארכתי בשיטות אלו ואכ"מ.

נמצינו למידים שלפי הרמב"ם האות הנזכרת בגמ' שבה נביא נבחן היא נבואה לרבים לטובה. וכ"כ הר' חסדאי קרשקש בדעה שניה ובדעה ראשונה כל נבואה נקראת אות ובלבד שתהא נאמרת ע"מ להבחין. וכן האברבנאל סובר בדעה שניה שלו שהאות הוא נבואה אלא לא שנא נבואה לטובה או לרעה. ולפי הדעה הראשונה של האברבנאל ורס"ג והר"ן האות היא שינוי הטבע ובה נבחן הנביא.

והנה בענין בחינת הנביא זה אינו מעשה הדיוט שאיש פלוני יבוא לנביא ויאמר לו הראני אות ואם מראהו אות הנביא מוחזק דאין זה מושכל בכלל. הרי אם האות לא יאמת הוא נביא שקר וחייב מיתה. היתכן שבדיקה כזאת תהיה מסורה לכל בר ישראל. אלא ודאי וודאי שהאות צריך להיות בב"ד של דינים מומחים היודעים איך לחקור אחר האמת. וכן איתא באגדת בראשית פי"ד וז"ל חזון ישעיהו, שני נביאים נתנבאו בלשון זה ישעיהו ועובדיה גדול שבנביאים ועובדיה קטן שבנביאים. חזון עובדיה שניהם שוים כאחד ואיך עובדיה לא נתנבא אלא בפני זקנים גדולים שנאמר חזון עובדיה כה אמר ה' הרי מפי הקב"ה מפי סנהדרין מנין שנאמר שמועה שמענו. אף ישעיהו נתנבא מפי הסנהדרין ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח מפי הקב"ה ומי ילך לנו מפי הסנהדרין. ולכך שניהם בחזון שחזון גימטריא שבעים ואחד שנתנבאו שניהם בשבעים ואחד ע"כ. ומבואר שנתנבאו בפני הסנהדרין אלא שאינו מוכח שהיו צריכים לעשות כן.

אלא שרב האי גאון כתב בתשובה (שערי תשובה, לייפציג תרי"ח, סי' יד) וז"ל וגם אותות של נביאים בודקין אותם ואין נביא אלא שמקובל בסנהדרין וכו' עכ"ל. הרי מבואר מדבריו שבחינת הנביא ניתן דוקא לסנהדרין דהיינו ב"ד של עא'. ועיין בעמק ברכה להר" אריה ליב פומרנצ'יק ערך נביאים ומחזה עליון פ"ב סי' ג'.

ומכל מה שנתבאר יש תמיהה גדולה על פסק דין הנ"ל שהיכן מצינו שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל נבחן להיות נביא. איזה אות נתן שהוא שינוי הטבע למאן דבעי או נבואה בכל הפרטים שנתבאר למאן דבעי. הלא בתחילת נבואתו הוצרך להבחין בנבואה פרטי ולא שמענו מזה מאומה. וא"א להסתכל במאמריו ולומר שזה נתקיים וזה נתקיים דאין זה בחינה שהרי יכולים אנחנו לעשות את זה לכל

מכשף ומכזב להבדיל אלף אלפי הבדלות. אלא בחינה צריכה להיות להבא על נבואה (או אות) מסויימת ולא למפרע.

ואפילו אם היה נבחן אין לנו עתה ב"ד של סמוכים לבחון נביא. וכמאמר רב האי גאון אין נביא אלא שמקובל בסנהדרין. והרי אנו עדיין מצפים בכל יום לביאת אליהו הנביא להחזיר את הסנהדרין וכמו שיתבאר בעה"י.

ד. הגדרת נבואה

ועוד יש לחקור אם האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל אמר אף פעם דבר שהוא בתורת נבואה דהתוס' אומרים בסנהדרין פט ע"ב ד"ה אליהו וז"ל ובהאשה רבה נפקא לן דכתיב אליו תשמעון אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה וכו' אלא ודאי בנביא שעשה מדעתו קא אמרה ברייתא וכו' עכ"ל כלומר שאפילו כשנביא אומר מה שנראה לו בחכמתו ובידיעתו דרכי ה' יתברך אע"פ שאין זה נבואה יש חיוב של אליו תשמעון. אבל מהרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"ט ה"ג משמע שרק מצוה לשמוע לנבואה ולא לסתם דברי נביא עיי"ש בלח"מ. וכ"כ המנחת חינוך מ' תקטז ס"ק א וז"ל וכן נראה לי אפילו בדבר הרשות דלהר"ם דוקא אם אומר בשם הקב"ה ולדעת התוס' הנ"ל אפילו בשם עצמו וכו' עכ"ל. ועיין ברנת יצחק להר" אברהם יצחק סורוצקין שליט"א על מלאכי פ"ג פס' כג ובברכת יצחק להר" מנחם גנק שליט"א סי' נ. וכדעת הרמב"ם משמע ברמב"ן עה"ת דברים פ"ח פס' טז וז"ל קבלו להאמין בנביאיו ולשמוע ולעשות ככל אשר יצוה ה' על ידם עכ"ל כלומר רק מחוייבים לשמוע לדבר ה' עיי' נביא ולא לדעת עצמו.

א"כ אף אם לו יהא שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל היה מוחזק כנביא הרי לא ניבא בפירוש שהוא מלך המשיח ושנחננו צריכים לקבלו. עיין בלשון של פסק הדין שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל **מרמז** בזה ואף פעם לא אמר בסגנון נביא כה אמר ה' אני מלך המשיח. א"כ לפי הרמב"ם ודעימיה אין שום חיוב של מצות אליו תשמעון.

ה. הפסקת הנבואה

והנה יש לדון עוד אם אפשר להיות נביא בזה"ז שהרי איתא בב"ב יב ע"ב א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתנוקות ע"כ ופי' המהרש"א בח"א ז"ל מיום שחרב בית המקדש ראשון קאמר דבבית שני לא היו נביאים אלא בתחילת בנינו היו חגי זכריה ומלאכי וכו' עכ"ל. ומקורו בסנהדרין יא ע"א ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול ע"כ. וכן משמע בתהילים פע"ד פס' ט דכתיב אין עוד נביא ופי' הרד"ק וז"ל משמתו חגי זכריה ומלאכי לא היה לנו עוד נביא עכ"ל וכן בדניאל פ"ט פס' כד כתיב ולחתם חזון ונביא ובפי' המיוחס לרס"ג כתוב וז"ל כי משנבנה הבית השני לא קם נביא עוד בישראל עכ"ל.

וכשנדקדק בדבר נראה שיש קצת מחלוקת מתי פסקה הנבואה. שלפי הגמ' הנ"ל הנבואה פסקה בזמן חרבן בהמ"ק. ואל תתמה שהרי חגי זכריה ומלאכי נבאו לאחר החרבן שכבר תירצו את זה בפסיקתא דרב כהנא קטז א' וז"ל ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמני - כבר היתה הנבואה פקודה בידו [של ירמיהו] ביד חגי זכריה ומלאכי ע"כ. כלומר שהנבואות של חזו"מ היו כבר מוכנות ונתונות לירמיהו לפני החרבן ולפיכך לא נחשבו כלאחר החרבן.

יש דעה אחרת שהפסקת הנבואה היתה בתחילת זמן בית השני. כך כתוב בסדר עולם רבה פל"ד וז"ל הוא אלכסנדר מוקדון שמלך י"ב שנה. עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוה"ק מכאן ואילך הט אזניך ושמע דברי חכמים ע"כ. משמע שהנבואה נמשכה קצת בזמן בית השני. וכן משמע מגמ' סנהדרין יא ע"א (ומקורו בתוספתא סוטה פ"ג ה"ה) שהנבואה פסקה משמתו חזו"מ וזה היה בזמן בית השני. וז"ל שלא נחלקו וששני הצדדים סוברים שנבואה חדשה פסקה בחרבן בית הראשון אבל משמתו חזו"מ פסקה הנבואה לגמרי. וכ"כ בח"י שפת אמת ליומא כא ע"א ברש"י.

הראשונים ג"כ שמים את הפסקת הנבואה בתחילת ימות בית השני. רש"י ביומא כא ע"א ד"ה ארון

אומר שלא נסתלק רוח"ק מהנביאים עד שנת ד' לדריוש. ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי מאמר ג' פרקים לג' וסט' אומר שהנבואה פסקה מ' שנה לבית השני. בפירוש המיוחס לרס"ג על דניאל פ"ט פס' כד המובא לעיל כתוב שהנבואה פסקה משנבנה בית השני. ועיין באברבנאל על חגי פ"א פס' א.

הפסיקתא רבתי פל"ה נותן ב' טעמים להפסקת הנבואה וז"ל שכך אמר הקב"ה אם עולים ישראל כולם תשרה שכינה ואם לאו ישתמשו בבת קול וכו' מפני שבנאו כורש מלך פרס שהוא מזרע של יפת לפי שאין השכינה שורה במעשה ידיו של יפת ע"כ. הטעם הראשון אפשר להבינו ב' אופנים - או שרוב ישראל אינם על אדמתם ולפיכך א"א להיות נבואה וכבר ראינו עוד דינים התלויים ברוב ישראל על אדמתם כגון תרומות ומעשרות מה"ת (ערכין לב ע"ב וע"ע ברמב"ם הל' תרומות פ"א הכ"ו ובחי' ר' חיים הלוי על הרמב"ם הל' שמיטה פ"ב הט"ז) או שבני ישראל סירבו מלחזור לארץ ישראל ובזה הראו שאינם חפצים בקדושתה של א"י. לפיכך הקב"ה מנע מהם רוח"ק. ונראה שלפי אופן האי הנבואה פסקה בעת שבני"י הוגלו מעל ארצם אבל לפי אופן הב' הנבואה לא פסקה עד שכורש נתן רשות לחזור לא"י ולבנות המקדש. מתוך שלפי מה שכבר נתבאר הנבואה פסקה בזמן החרבן דהיינו בזמן הגלות ולא בזמן החזרה מן הגלות נראה שהאופן הא' נכון ועיין מש"כ הר' אריה קפלן זצ"ל במחברת מחשבת ישראל (אנגלית) פ"ו אות פח ומה שציין שם בהערות.

הטעם השני שנתנה הפסיקתא רבתי הוא שבית השני נבנה ע"י כורש. כלומר שצריכים בהמ"ק (או משכן) כדי להיות נבואה בישראל ומתוך שבית השני נבנה ע"י זרע של יפת לא חשיבי וכאילו אין שם בהמ"ק. ומזה מתבאר ג"כ שהפסקת הנבואה היתה בזמן החרבן.

מצינו עוד טעם בראשונים להפסקת הנבואה דהנה ידוע המחלוקת בין הרמב"ם והאברבנאל בענין אם נבואה היא דבר טבעית או מתת א-לקים וז"ל הרמב"ם במורה נבוכים ח"ב פל"ב (בתרגומו של הר"י קאפח) שהנבואה שלמות מסויימת בטבע האדם ואותה השלמות לא תושג לאדם אלא לאחר הכשרה להוציא מה שבכח המין אל הפעל אם לא יעצור בעדו מעצור מזגי או סבה חיצונית כל שהיא וכו' שאנו סוברים כי הראוי לנבואה המתכוון לה אפשר שלא יתנבא וזה ברצון א-לוקי וזה לדעתי כעין כל הנסים וכו' עכ"ל. כלומר שאדם שהוא שלם בכל בהענינים הרוחניים והגופניים יזכה לנבואה א"כ הקב"ה מונע ממנו הנבואה מאיזה טעם שיהיה (אלא עיין בלח"מ בהל' יסוה"ת פ"ז ה"א ומה שנלע"ד כתבתי ואכ"מ). ואילו האברבנאל בפירושו למו"נ סובר שאפילו איש השלם בכל עדיין צריך עזר א-לוקי לזכות לנבואה. וכן כתב העקרים במאמר ג פ"ח וז"ל איננו בחק האדם שישג השפע שהוא מעצמו מזולת רצון א-לוקי וכו' עכ"ל וכ"כ הרס"ג באמונות ודעות מ"ג פ"ד. אבל נראה שהכוזרי במאמר ב' פ"ד סובר כהרמב"ם וז"ל (בתרגומו של אבן שמואל) הענין הא-לוקי כאילו עומד ומצפה למי שראוי לו כגון הנביאים והחסידים לחול בו ולהיות לו לא-לוקים עכ"ל.

ולפי הרמב"ם הנ"ל שכל ענין זכות הנבואה היא הכשרה במדות ובשכל (ובאמת כן משמע ממאמרו המפורסם של ר' פנחס בן יאיר בע"ז כ ע"ב) טעם הפסקת הנבואה צריך להיות אי ההכנה. וכ"כ במו"נ ח"ב פל"ו וז"ל וזוהי הסבה העצמית הקרובה לסלוק הנבואה בזמן הגלות בלי ספק איזו עצלות או עצבות יהיו לאדם באיזה מצב שיהיה וכו' אשר כללו העדר ההגיון האמתי וכללות התאוות הבהמיות וכו' והוא גם הסבה בשיבת הנבואה לנו כפי שהיתה לימות המשיח מהרה יגלה כמו שהובטח עכ"ל. כלומר שהגלות גרמה לעצבות ומדות רעות שמונעים את הנבואה. וכ"כ המאירי בהקדמתו לאבות הנדפס מחדש בשם סדר הקבלה עמ' 41 וז"ל ואז נבנה בית שני וכו' ואז נסתלקה השכינה לרוב טרדותינו במלחמות והעדר השלמות במקצת עכ"ל. והשוה זה למה שכתב הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה בענין חתימת המשנה והתלמוד ובמ"ש הגר"א ווסרמן הי"ד במכתבו לבעל החזון איש הנדפס בסוף ספר קובץ ענינים עמ' קצט.

יהיה איך שיהיה הנה מצינו שפסקה הנבואה מישראל בתחילת זמן בית השני אלא שלא נתברר מה פסקה. שהגמ' בב"ב יב ע"ב הנ"ל אומר שנבואה פסקה אבל הגמ' בסנהדרין יא ע"א הנ"ל אומר שרוה"ק פסקה. אלא שא"א לומר שרוה"ק פסקה שהרי מצינו בכמה מקומות שמשך זמן התלמוד ואפילו לאחר מכן עדיין נמשכה רוח"ק בישראל. הרי אמרינן בעירובין סד ע"ב שכוון רבן גמליאל ברוח הקדש ובירושלמי סוטה פ"א הי"ד צפה ר' מאיר ברוה"ק. ועיין מ"ש הר' ראובן מרגליות במבואו לספר שו"ת מן השמים עמ' כה ואילך.

ואע"פ שראינו ראשונים שעליהם אמרו שהגיעו לנבואה כגון ר' עזרא הנביא המובא בתוס' גיטין פח ע"א ד"ה ודילמא ורבינו משולם שעליו אמרו בתוס' מנחות קט ע"ב שהגיה שלשה דברים כמפי נבואה ע"כ אינו אלא מליצת הלשון שהגיעו למעלות גבוהות בקדושה ולא דוקא לנבואה. ועיין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' רח ובשו"ת בית שלמה חאו"ח סי' קיב ובשו"ת דברי חיים חיו"ד סי' קה ובמ"ש הר"י יצחק טברסקי זצ"ל בספרו הראב"ד מפושקיי"רש (אנגלית) עמ' רצא ואילך.

ואם עדיין נמשכת רוח הקדש בימינו אינו ברור. שהרי האור החיים הקדוש כתב בבראשית פ"ו פס' ג שבזמנו לא עוד שאין רוח הקדש אלא אפילו אין ריח הקדש. אבל קשה שהרי מיוסד שלמנהיגי כל דור ודור יש סייעתא דשמיא ורוח הקדש. ועיין בשו"ת דברי חיים חיו"ד סי' קה וקשה טובא מדברי האוה"ח הנ"ל ועיין עוד בפרדס יוסף עה"ת על בר' פ"ו פס' ג. אבל ודאי וודאי שאין לנו נבואה לא בימינו ולא בימי חז"ל וע"כ מדברי הגמ' והמדרשים קאי על נבואה שפסקה בתחילת בית השני. דאל"כ ונאמר שעדיין יש נבואה ליחידי סגולה מאי איכא למימר על הלל ושמואל הקטן שמבואר עליהם בסנהדרין יא ע"א שלא זכו להשראת השכינה מפני שדורם לא היו ראויים [ואגב קשה מטעם זה שהדור לא היה ראוי לטעמו של המאירי הנ"ל להפסקת הנבואה דמה בכך אם היחיד ראוי בעצמו למה לא יחול עליו ויש לישב]. אלא ברור שרק נבואה פסקה ולא רוה"ק. וכ"כ בספר שער הקדושה לרח"ו ח"ג ש"ו.

לפי כל הנ"ל א"א להיות נביא בזה"ז. אלא שאנחנו עדיין צריכים לעיין איך יהיה לעתיד לבא שהרי מפורש בקרא שבימות המשיח כולם יהיו נביאים וכתוב ביואל פ"ג פס' א והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם חלמות יחלמו בחורכם חזיונות יראו ע"כ. וע"כ שיחזור הנבואה לישראל.

ג. החזרת הנבואה

כבר ביארנו שבב' דרכים הנביא נתחזק ושניהם בסנהדרין כמ"ש רב האי גאון בתשובה וז"ל אין נביא אלא שמקובל בסנהדרין עכ"ל. אלא קשה דאין לנו סנהדרין ואם יעמוד נביא איך יבחן.

הנה ידוע המחלוקת בין המהר"י בירב והמהרלב"ח בענין סמיכה בזה"ז שהמהר"י בירב רצה לנהוג כשיטת הרמב"ם שאם רוב חכמי ארץ ישראל מסכימים לסמוך לחכם א' הרי הוא נסמך לכל דינים שבתורה. ולפי שיטה זו אפשר להיות סנהדרין לבחון נביא. אלא השיטה הזו לא נתקבלה להלכה וא"כ הדרא קושיין לדוכתיה. והנה כבר תירץ לנו קושייתנו המהרלב"ח בקונטרס הסמיכה שלו וז"ל אין קושיא כלל איך ישובו הסנהדרין וכו' שהרי אליהו ע"ה עתיד לבוא עם המשיח והוא סמוך וקיים בגוף ונפש ויכול לסמוך לכל בתי דיני ישראל עכ"ל וכן כתב הרדב"ז בפירושו להל' סנהדרין פ"ד הי"א וז"ל ומי יתן ואדע שהרי אליהו בא לפני המשיח כמבואר בכתובים ובדברי רז"ל והרי הוא סמוך ויסמוך אחרים לפני בוא המשיח עכ"ל. וכ"כ הרה"ג ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש דרוש א' וז"ל ולכן כאשר יבא אליהו לפני משיח הוא יחזיר הסנהדרין על מכונם כי הוא סמוך מבית דינו של אחיה השילוני עכ"ל ועיין בתו"ט סנהדרין פ"א מ"ג ד"ה סמיכת זקנים. הרי שאלהו הנביא כשיחזור טרם בא גואל יסמוך לאחרים ויחזיר הסנהדרין כבראשונה. ורק אז אחר ביאת אליהו יהיה אפשר לבחון נביא חדש. ולפני שנבחן נביא ע"י סנהדרין אין שום חיוב של "אליו תשמעון".

הדרך האחרת להתחזק כנביא אמת היא ע"י נביא אחר וכמ"ש הרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"י הי"ה וז"ל נביא שהעיד לו נביא הרי זה בחזקת נביא ואין זה השני צריך חקירה עכ"ל. וכבר אמרנו שגם זה צריך להיות דוקא בסנהדרין וכמו שמשמע מלשון "שהעיד". ואין כ"כ נפקא מינה להלכה שהרי הנביא היחיד שעדיין בחיים ויכול להעיד על נביא אחר הוא אליהו והוא ג"כ יכול לסמוך דינים ולהושיב סנהדרין. בין כך ובין כך א"א להיות נביא אחר קודם שיבוא אליהו.

וכמסקנת דברינו כתב הסמ"ג מפורש בהקדמת העשין וז"ל לכך שלח להם הקב"ה ביד מלאכי שהוא אחרון לכל הנביאים ואמר שני דברים בסוף דבריו לחתום כל הנבואות. "הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו'" כלומר הנני אחרון לכל הנביאים וממני עד שיבא אליהו לא יעמוד נביא והנני אומר לכם בשם הקב"ה "זכרו תורת משה וגו'" עכ"ל. מלאכי שהיה האחרון לנביאים נתנבא שהנביא שיבא אחריו הוא אליהו. ורק אחר ביאת אליהו יוכל להיות עוד נביאים.

ונראה שמקורו במדרש תהלים פ"ג אות ז וז"ל אמרה כנסת ישראל אני שכבתי מן הנבואה ואישנה מרוח הקדש הקיצותי על ידי אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ע"כ. וכן מצאתי בשם הגר"ח הלוי מבריסק בספר חידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת על מלאכי וז"ל וביאר הגר"ח דהנה ידוע שעם דברי הנביא האחרון נחתמה הנבואה ונסתלקו הנביאים מקרב ישראל עד בא הגואל וכמו שאמרו חז"ל (יומא ט) משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל. ומעתה אם יקום נביא בישראל לנבא בשם ה' נדע שהוא נביא שקר וכו' ועד ביאת הגואל אין לנו לקבל שום נבואה או נביא. אולם היות שלפני ביאת הגואל יופיע אליהו הנביא לבשר הגאולה ולהשיב לב בניס על אבות משום כך היה צריך מלאכי להודיע בנבואה מיוחדת כי נבואת אליהו לפני בוא יום הגדול היא יוצאת מן הכלל שאליו ולנבואתו אנו מוזהרים וזקוקים לשמוע עכ"ל. הרי מבואר שתחילה יבוא אליהו ואחריו המשיח ואין שום נביא קודם אליהו. וע"ע בספר רנת יצחק על מלאכי פ"ג פס' כג.

וע"כ לפי כל הנ"ל צריך אליהו לבא לפני ביאת המשיח שהרי המשיח יהיה נביא כמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה פ"ט ה"ב וז"ל מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו עכ"ל. וא"א להיות נביא כלל לפני ביאת אליהו וכמו שנתבאר. וכן מתבאר להדיא מערובין מג ע"א וז"ל הריני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים ואסור לשתות יין כל ימות החול וכו' בשבתות ובימים טובים אמאי מותר שאני התם דאמר קרא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו' והא לא אתא אליהו מאתמול וכו' ע"כ. הרי מפורש שאליהו יבוא קודם המשיח. וכן משמעות הקרא המובא בגמ' ממלאכי פ"ג פס' כג וז"ל הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא ע"כ. הרי לא עוד שאליהו יבא קודם המשיח אלא שהדגיש הכתוב שיהיה בתורת נביא. וכן מתבאר ממדרשי חז"ל כמו ספר זרובבל ומן הראשונים כמו באמונות ודעות מ"ח פ"ה שאליהו יבא קודם משיח. וז"ל הר"י אייבשיץ בתומים סי' א סק"ב אמנם לפי מה דקיי"ל וקיבלו רוב מחברים בבירור דאליהו יבוא קודם משיח וכו' עכ"ל. ועיין מה שמביא האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל בספרו ויואל משה מאמר שלש שבועות פ"נ ברוב בקיאותו וגודל חריפותו. ומסיק שם בסו"ס נד' וז"ל והעולה מכל הנ"ל שדעת המהר"ל הוא כדעת הרבה ראשונים שסברי כסתימת הש"ס בעירובין ועוד במה כמה מאמרי חז"ל שההכרח שיבוא אליהו קודם וכו' עכ"ל. ואגב יש להעיר שדברי המהר"ל הנ"ל מובאים מהגדתו וכעת נודע לנו שהגדת המהר"ל מזויף ואכ"מ.

אלא מה נורא המבוכה עשה בעל מורה הנבוכים בכתבו בהל' מלכים פ"ב ה"ב וז"ל ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המלך המשיח יבא אליהו וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם היאך יהיו עד שיהיו שדברים סתומים הן אצל הנביאים עכ"ל.

וכבר טרחו המפרשים למצוא מקור לאמרו שיש מח' בין החכמים אם אליהו יבא קודם או לאחר המשיח. עיין בלחם משנה על הל' נזיר פ"ד הי"א ובפליתי סו"ס קי ובשו"ת חת"ס ח"ו סי' צח ובקרן אורה לנזיר סו ע"א ובמאמר שלש שבועות פ' נא-נד. ולפי מה שנתבאר קשה מאד איך אפשר שמשיח יבא קודם אליהו.

וי"ל שאין הכי נמי שלפי הרמב"ם בתחילת מעשי המשיח לא יהיה לו דין נביא ולא יהיה שום חיוב לשמוע בקולו בתורת "אליו תשמעו". ורק אחר שהתחיל בפעולתו ואליהו בא ומושיב שופטינו כבראשונה (ואולי גם יעיד על מלך המשיח שהוא נביא) אז יהיה למלך המשיח דין נביא ויהיה חיוב לנו לשמוע אליו בתורת נביא.

ואע"פ שהרמב"ם כתב בפ"י המשניות לסנהדרין פ"א מ"ג שהסנהדרין יחזור קודם ביאת המשיח שהוא ג"כ לפני ביאת אליהו זה אינו קשה מב' טעמים. חדא שהרמב"ם לשיטתו שסמיכה יכולה לחזור אם רוב חכמי ארץ ישראל מסכימים ועוד שהרי הרמב"ם חזר מזה במשנה תורה שכתב בהל' מלכים פ"א ה"א וז"ל המלך המשיח עתיד לעמוד להחזיר מלכות בית דוד לישנה הממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם וכו' עכ"ל. והנה הרמב"ם כתב מה שיעשה המשיח בסדר שיעשה אותם כמ"ש האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל בלקוטי שיחות ח"ח עמ' 362 וז"ל שהרי הרמב"ם גם סדר הדברים בדיוק הוא עכ"ל וכ"כ הרה"ג ר' מנחם כשר בספרו התקופה הגדולה עמ' 375. ומ"ש הרמב"ם שחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם בודאי כוון לקרא בישעיהו פ"א פס' כו וז"ל ואשיבה שופטיך כבראשונה וגו' דהיינו החזרת הסנהדרין. א"כ מצינו

שהרמב"ם חזר במשנה תורה ממה שכתב בפי' המשניות. ועיין בהתקופה הגדולה עמ' 377-378.

וכעת הראני חכם א' הסבר אחר להרמב"ם הנ"ל בשם האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל בספר התוועדות ה'תשמ"ז כרך ב' עמ' 3-392 שכונת הרמב"ם שלכולי עלמא אליהו יבוא קודם ביאת המשיח וישיב לב בנים על אבות ואח"כ יבשר הגאולה ומלך המשיח יבא. אלא המח' היא אם פעולת השבת לב בנים על אבות נחשבת כחלק מן הגאולה וביאת בן דוד ולפיכך אליהו יבא מיד קודם הגאולה או דלמא השבת לב בנים על אבות אינו חלק מן הגאולה אלא ענין בפני עצמו וא"כ אליהו יבא הרבה זמן קודם הגאולה. נמצא שלכ"ע אליהו יבא קודם המשיח עיי"ש.

נמצינו למדים שבין להרמב"ם בין לשאר הראשונים א"א להיות נביא - ואפילו אם הוא רוח אפינו משיח ה' - קודם לביאת אליהו והחזרת הסנהדרין.

ז. סיכום

בפסק הדין שבו התחלנו דברינו אמרו שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל היה נביא ורמז שהוא המשיח. לפיכך חייב כל א' מישראל מדין של "אליו תשמעון" להאמין שהוא מלך המשיח ולקבלו. והנה נתבאר שאין נבואה בחוץ לארץ וכמאמר הספרי מקרבך ולא בחוץ לארץ ע"כ והאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל אף פעם לא היה בארץ ישראל. ועוד שנביא צריך לתת אות להבא או צריך נביא אחר להעיד עליו ולא מצאנו זה בהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל. ואף גם זאת צריך כל זה להיות בפני הסנהדרין ואנו אין לנו אפילו ב"ד של סמוכים. ועוד שלפי הרמב"ם והרמב"ן המצוה של "אליו תשמעון" שייך אך ורק לנבואה שנאמרה מאת ה' ולא למאמר הנביא מדעת עצמו. והיכן ראינו שהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל אמר נבואה בפירוש ולא דבר מדעת עצמו. וג"כ הלא כבר פסקה הנבואה בתחילת בית השני ואינה חוזרת עד שיבא אליהו. וא"כ מתוך שעדיין אליהו לא בא א"א להאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל להיות נביא. וכמו שאמר הרשב"א בתשובה ח"א סי' תקמח וז"ל ואף בתלמידי הלל הזקן שהיו קדושי עליון גדולים בחכמה ובחסידות אמרו ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה אלא שאין הדור ראוי לכך. ואפשר דורו של הלל ותלמידיו החסידים לא היה ראוי ודורנו זה ראוי עכ"ל. ואם בדורו של הרשב"א שהם כמלאכים לא כל שכן בדורנו שאנו כבני אדם. אלא לדאבונינו אין לנו נביא עד שיבא אליהו.

ולפי כל הנ"ל א"ש מאי דלא צייתי עמא לפסק דין הנ"ל דודאי אין חיוב של "אליו תשמעון" למי שאינו וא"א לו להיות נביא. ואדרבא קשה טובא על כל הרבנים החשובים שנחתמו על פסק הדין. ונסיים בברכה שיבא לציון גואל ויחול כל הברכות הכתובות בתורה ובנביאים בב"א.